

9. Turgunbayeva BA *Andragogy: a textbook*. - Almaty: Alatau, 2011. - P.62.
10. Nishanbaeva SZ *Basics of formation of family and moral values of students: textbook*. - Almaty, 2018. - 76 p.
11. Pivoev V.M. *Philosophy: Textbook for Humanities Faculties. Part II. Fundamentals of philosophical knowledge*. - 2nd ed. - M.: Direct-Media, 2013. -- 435 p.
12. Kapterev P.F. *Tasks and foundations of family education // Family education: Reader. Compiled by P.A. Lebedov*. - M.: Academy, 2001. -- S.203-230.
13. Leontiev A.N. *Activity, consciousness, personality*. - M.: Politizdat, 1975. -- 304 p.
14. Stepanov E.N. *Personality-oriented approach in the work of a teacher: development and use / Ed. E.N. Stepanov*. - M.: TC Sphere, 2003. -- 128 p.
15. Nurgaliev G.K. *Personal value orientations: methodology, theory, practice of formation*. - Almaty, 1993. -- 334 p.
16. Koroleva Yu.G. *Actualization of family values in the life plans of students: diss. ... Cand. ped. sciences*. - Veliky Novgorod, 2008. -- 200 p.
17. Serikov V.V. *Personal approach in education: Concept and technology: Monograph*. - Volgograd: Change, 1994. - 150 p.
18. Healy R. *Family decisions and social policy: the sociological aspect // Changing the position of women and the family*. - M.: Nauka, 1977. -- P.107.
19. Nishanbaeva SZ *Methodological bases of formation of family and moral values of university students // International Scientific Conference «Modern scientific challenges and trends»*. – Warsaw, 2018. – P.52-58.
20. Parsons T. *System of modern societies*. - M.: Aspect-Press, 1997. -- 270 p.
21. Moskvicheva N.L. *Family in the system of value orientations of the student's personality. dissertation psychologist. science*. - Saint-Petersburg, 2000. - 165 p.
22. Berdyayev N.A. *About man, his freedom and spirituality. Selected works / Ed. cocm. L.I. Novikova and IN Sizemskaya*. - M.: Flinta Publishing House, 1999. - 312 p.
23. Alkozhaeva N.C. *Scientific and pedagogical basis for the formation of the spiritual world of the individual in the context of modern educational paradigms: Monograph*. - Almaty: Kazakh University, 2013. - 156 p.
24. Mudrik A.V. *Challenges of the global crisis and new problems of socialization of adolescents // Library and reading in the structure of modern education: materials of an interregional scientific conference*. - M.: Nauka, 2009. -- S. 128-133.
25. Atemova K.T. *History of the development of Kazakh family education. Monograph*. - Almaty: "Kazakh University, 2007. - 351 p.
26. Rokeach M. *The Nature of Human Values*. –N.Y.: Free Press.1973. – 438 p.<https://academic.oup.com>

МРНТИ: 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2020-3.1728-5496.07>

Ш.С. Демисенова¹

¹А.Байтұрсынов атындағы Қостанай аймақтық университет

**ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КЕҢЕС БЕРУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ
ТӘЖІРИБЕСІ ТҮЛҒА ТОЛЕРАНТТЫҒЫ МЕН ЭТНОМӘДЕНИ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ РЕТІНДЕ**

Аңдатпа

Мақалада этникалық қатынастар саласында әлеуметтік-педагогикалық кеңес беру рөлі, оның ерекшеліктері және кеңес берушіге қойылатын талаптармен байланысты мәселелер қарастырылады. Ұлтаралық қатынастар мәселелері бойынша кеңес беру тарихы, кеңес берудің этикалық және эмпирикалық тәсілдемелері қысқаша сипатталды.

Этникалық қатынастар мәселелері бойынша кеңес беру кезіндегі кеңестік үрдіс ерекшеліктері

баяндалды. Позитивті этникалық иденттілік пен толеранттылықтың, тұлғаның этномәдени құзыреттілігінің өзара байланысы ашылды. Этникалық сипаттағы мәселелерді жеңуде клиенттің позитивті этникалық иденттілігінің жетекші рөлі анықталды.

Кеңес берушінің рөлі айқындалды. Кеңес берушіге, оның дайындығы мен тәжірибесіне қойылатын талаптар талдауға алынды. Кеңес беру тиімділігін анықтайтын факторлар қарастырылды. Этникалық қатынастар мәселелері бойынша кеңес берудің өзекті мәселелері талданды. Теориялық шолу негізінде кеңес берушілерге практикалық ұсыныстар берілді.

Қостанай облысындағы Қазақстан халқы Ассамблеясы Аналар Кеңесімен ұйымдастырылған әлеуметтік-педагогикалық кеңес беру тәжірибесі жинақталды. Кеңес беруде әртүрлі сауалдар талдауға алынды. Осындай тәжірибені енгізу мәселелері мен оның болашағы баяндалды.

Түйін сөздер: әлеуметтік-педагогикалық кеңес беру, толеранттылық, этномәдени құзыреттілік.

Ш.С. Демисенова¹

¹Костанайский региональный университет им. А.Байтурсынова

ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОНСУЛЬТИРОВАНИЯ КАК ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ И ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЛИЧНОСТИ

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы, связанные с тем, какова роль, особенности социально-педагогического консультирования в области этнических отношений и каковы требования к самому консультанту. Кратко описана история консультирования по проблемам межэтнических отношений, этический и эмический подходы в консультировании.

Особенности консультационного процесса при консультировании по проблемам этнических отношений. Раскрывается взаимосвязь позитивной этнической идентичности и толерантности, этнокультурной компетентности личности. Определена ведущая роль позитивной этнической идентичности личности клиента в преодолении проблем этнического характера.

Раскрывается роль консультанта. Анализируются требования к консультанту, к его подготовке и опыту. Рассмотрены факторы, определяющие эффективность консультирования. Проанализированы актуальные проблемы консультирования по проблемам этнических отношений. На основе теоретического обзора перечислены практические рекомендации консультантам.

Обобщен опыт проведения социально-педагогических консультаций, инициированный и организованный Советом Матерей Ассамблеи народа Казахстана Костанайской области. Проанализированы наиболее типичные запросы на консультирование. Описаны проблемы и перспективы внедрения подобной практики.

Ключевые слова: социально-педагогическое консультирование, толерантность, этнокультурная компетентность.

Sh.Demissenova¹

¹Baitursynov Kostanay Regional University

ORGANIZATION EXPERIENCE OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL CONSULTING AS A TECHNOLOGY FOR FORMING TOLERANCE AND ETHNOCULTURAL COMPETENCE OF PERSONALITY

Abstract

The article considers the issues related to the role, features of social and pedagogical consulting in the field of ethnic relations and the requirements for the consultant himself. The history of counseling on the problems of interethnic relations, ethical and emic approaches to counseling are briefly described.

The features of the consultation process in consulting on the problems of ethnic relations. The interrelation of positive ethnic identity and tolerance, ethnocultural competence of a person is revealed. The leading role of positive ethnic identity of the client's personality in overcoming ethnic problems has been

determined.

The role of the consultant is revealed. The requirements for a consultant, for his training and experience are analyzed. The factors that determine the effectiveness of consulting are considered. The actual problems of consulting on the problems of ethnic relations are analyzed. Practical recommendations for consultants based on a theoretical overview, are listed.

The experience of social and pedagogical consultations initiated and organized by the Council of Mothers to the Assembly of the People of Kazakhstan Kostanay's region has been summarized. The most typical requests for consulting are analyzed. The problems and prospects of implementation such a practice are described.

Keywords: social and pedagogical consulting, tolerance, ethnocultural competence.

Кіріспе. Толеранттылық пен этномәдени құзыреттілікті қалыптастыру кезінде әлеуметтік-педагогикалық кеңес беру тәрізді көмек түрінің ролін ескеру маңызды.

Қостанай облысында Қазақстан халқы Ассамблеясының Достық Үйі негізінде әлеуметтік-педагогикалық кеңесшілік көмекті ұйымдастыру идеясы Аналар Кеңесінде көтерілді. Бұл мақала этникалық және ұлтаралық қатынастар саласындағы мәселелер мен кеңес берушіге қойылатын талаптар бойынша әлеуметтік-педагогикалық кеңесшілік көмекті ұйымдастыру және жүзеге асыру тәжірибесін баяндауға арналған.

Зерттеу әдіснамасы. Этникалық және ұлтаралық қатынастар саласында әлеуметтік-педагогикалық кеңесшілік көмекті ұйымдастыру туралы идеяны жүзеге асырмас бұрын аталмыш мәселені ғылыми әдебиетте зерттеуді жөн көрдік.

Этникалық қатынастар саласында кеңес берудің қалыптасуына Д.Сью (Sue) және т.б. модель айрықша ықпал етті. Бұл модельде кеңес берушінің мәдени дағдылары үш бағытпен анықталады: этномәдени тұрғыда ерекшеленетін клиентке қатысты тұлғалық түсініктер және әлеуметтік бағдарлардың қалыптасуымен; мәдени диверсификация туралы білімдермен; мәдени дұрыс тәсілдер мен интервенция техникаларын қолдану қабілеттерімен [1, Б.98].

Ғылыми әдебиетте мультимәдени кеңес беруде этикалық және эмикалық тәсілдемелердің бөлінуі, сонымен қатар олардың әрқайсысының тиімділігі мен мәдени дұрыстығына қатысты дебаттар сипатталған.

Этикалық тәсілдемені жақтаушылар қолданыстағы теориялар мен тәсілдер жеткілікті тексерілген және әртүрлі этникалық топтарға қолдануда жан-жақтылығымен ерекшеленеді деп санайды. Мысалы, Ч.Паттерсон (Patterson) клиентке орталықтанған тәсілдеме мазмұны жағынан кез келген клиенттің ұлтына қарамастан тиімді кеңес беруге сай екендігін айтады [1, Б.99; 2].

Эмикалық тәсілдемені жақтаушылар, кеңес беруде әрбір клиенттің қажеттіліктері бірегей, клиенттердің сауалы этникалық мәдениетпен байланысты екендігін түсіндіреді. Дж.Воль (Wohl) кеңес беруші клиенттер ортасының нақты этникалық конгруэнттілігіне немесе белгілі бір этникалық топтың не болмаса жалпы этникалық топтардың өткір мәселелеріне ұмтылуы тиіс дейді [1, б.101; 2].

Қазіргі әлеуметтік-педагогикалық кеңес берудің этномәдени ерекшеліктерін зерттеушілер кеңес беруші мен клиент арасында өзара түсіністікке жету үшін субъектілердің құндылық-мағыналық бағдарларын, олардың қарым-қатынас модельдері мен өзін және әлемді түсінуі тәсілдерін жақындату үрдісінде жетуге болады деп санайды. Өзара әрекеттесудің осы компоненттерімен диалог құру үйлесімді болуы мүмкін әрі көмектесуші байланыстың жемістілігін, тиімділігін қамтамасыз етуі мүмкін [2; 3].

Тұлғаның толеранттығы мен этномәдени құзыреттілігін дамыту саласында кеңес беру жұмысының негізгі «нысанасы» позитивті этникалық иденттілікті қалыптастыру болып табылады, себебі позитивті этникалық иденттілік пен толеранттылық, тұлғаның этномәдени құзыреттілігі арасында байланыстың бар екендігі – бұл шындық. Бұл қазіргі этнопсихологиялық және этнопедагогикалық ғылымда эмпирикалық деректермен бірнеше рет расталды. Позитивті этникалық иденттілікті қалыптастыру ішкі үйлесімділіктің және жақсы көңіл-күйдің маңызды шарты. Алайда, позитивті этникалық иденттілік қажеттілігі көбіне жүзеге асырылмай қалады, оның аса жиі кездесетін себебі әртүрлі сипаттағы дискриминацияны бастан кешіру және нәсіл немесе ұлттарды белгілері бойынша басып, жаншу. Мұның барлығы психологиялық қорғану механизмдері ықпалымен болады, мысалы, адам осы мінездеменің маңыздылығын төмендетуге тырысады немесе адамда өзінің ұлтының құндылығын жоғарылатуға қарай трансформация жүреді, ол тіпті ұлттық фанатизмге дейін немесе өзге ұлттық өкілдеріне төзе алмаушылыққа дейін ұласуы мүмкін. Кез келген жағдайда позитивті

этникалық иденттілік пен толеранттылық, тұлғаның этномәдени құзыреттілігі арасындағы байланыс бұзылады. Бұл жағдайда жұмыс мазмұны ең алдымен, ұлт немесе нәсіл белгілері бойынша дискриминация тәжірибесімен байланысты ұнамсыз сезімдерді анықтап, зерттеу қажет.

Адамның этнопсихологиялық ерекшеліктерін есепке алу ұлтқа тікелей қатысты емес өзге тұлғалық проблемалар бойынша кеңес беруде қажет. Мысалы, клиентпен жұмыс жасау барысында кез келген жағдайда оның мәдени құндылықтарын ескеру, клиенттің этникалық әлемі аясындағы жағдаяттарды көру аса маңызды.

Көптеген факторлар кеңес беру тиімділігі кеңес беруші мен клиенттің өзара түсінісу және қарым-қатынасқа түсу ептілігіне байланысты екендігін анықтайды. Клиент пен кеңес беруші жасы, мәдени тиесілілігі, физикалық шектеулері немесе мүгедектігі, білім деңгейі, этникалық тиесілілігі, тілі, жынысы, нәсілдік және діни тиесілілігі, физикалық деректері, сексуалды бағдары, әлеуметтік-экономикалық статусы бойынша жақын болса байланыс орнату жеңіл болып келеді деп есептеледі (Weinrach&Thomas). Мұндай ұқсастықтарды тәжірибеде сирек кездестіруге болады, сондықтан кеңес беруші тарапынан өз клиенттерінің шығу тегіне және оның айрықша қажеттіліктеріне қатысты аса сақтықпен қарап, клиенттің құндылықтарына, бейімділіктеріне, қабілеттеріне ыңғайлану аса маңызды (Brinson; Holiday, Leach&Davidson). «Өзгелермен» табысты жұмыс жасау, түсіну бір жағынан, өзін-өзі тану шамасына қарай («іштен-сыртқы»), екінші жағынан өзгелерді тану («сырттан-ішке») шамасына қарай келеді (Окип, Fried&Okun). Ең бастысы –кеңес беруші мен клиент ерекшеліктері кеңес беру үрдісіне кері әсерін тигізбеуі қажет. «Мәдени бейтарап кеңес беру болмайды» (Coleman). [3, б. 135; 4].

Әртүрлі этникалық және мәдени топтарға жататын клиенттерге кеңес беру үрдісіне көптеген факторлар әсер етуі мүмкін, олардың ішінде кең таралғаны: өз клиентінің тұлғалық, білім, жас, діни, әлеуметтік-экономикалық ерекшеліктерін, оның ұлтшылдықпен, нәсілшілдікпен қақтығысу тәжірибесін есепке алмауы (Brinson). Аталған факторларды түсіну және оларды қадағалау клиенттің мәдени дәстүрлерін бөлмейтін кеңес берушілерге айрықша маңызды. Кеңес беруге ықпал ететін алуан түрлі мәдени ықпалдарды жүйелі ескеру нұсқаларының бірі - Адресті (ADDRESSING) модель (Hayes). Бұл трансмәдени-ерекше модель болып табылады, яғни топтардың әрқайсысының мәдени ерекшелігін білуге үлкен мән береді», дегенмен де көптеген мәдениетке тән факторлардың кең аясын ескереді [3, б. 136].

Кеңесші-кәсіби маманның негізгі мақсаты – мәдени ерекшеліктер саласында барынша құзыретті болуға тырысу керек (әртүрлі мәдениет өкілдерімен тиімді жұмыс жасау үшін) және мәдени көзделу (әрбір мәдениеттің ішіндегі жеке-дара айырмашылықтарды түсіну) болу тиіс (Ivey). Осындай білім беру шараларына қажеттілік жоғары деңгейде бекіген, себебі көптеген мамандардың пікірінше, кәсіби оқыту барысында алынған мультимәдени кеңес беру бойынша болмашы деректер жеткіліксіз (Allison, Crawford, Echemendia, Robinson & Knapp) [3, б. 140]. Бұл мәдени ерекшеліктерді елемейтін және өз жұмысында теориялар мен әдістер барлық адамдарға кеңес беруде бірдей дәрежеде қолданылады деген қате болжамдағы мәдени оқшауланған кеңесшінің бірінші мәселесі (Джилберт Ренн бойынша) [3, б. 139].

Мультимәдени кеңес берудің екінші мәселесі – жалпы мәдени ерекшеліктерге және нақты мәдениет ерекшеліктеріне сезімталдықпен қарау болып табылады.

Педерсен (Pedersen) кеңес берушілерге мәдениеттің 3 аспектісіне сезімтал болу керектігін айтады: таным, сенім және дағдылар. Сезімтал болу мәдениетті әртүрлі деңгейде түсінуде жүзеге асады. Педерсен кеңес берушілерге жалпы мәдениетті анағұрлым терең түсінуге көмектесетін үштік модельді (яғни, кеңес беру сессиясына үш адам қатысады) жасады. Аталған модельдің төрт құрамдасы: «проблеманы клиенттің белгілі бір мәдени құрамы тұрғысынан тұжырымдау», мәдени ерекшеленетін клиенттің қарсы әрекеттерін алдын ала көру; оқу үрдісінде жеке қорғаныс реакцияларын талдауға негізделе отырып, қорғаныс бағдарын жұмсарту; өзге мәдени топқа жататын кеңес берушімен жұмыс кезінде проблемалық жағдаяттан шығу үшін қалыпқа келтіру дағдыларын игеру». Бұл модельде alter ego принципі бойынша әрекет ететін және қасақан қиратуды, бұзуды көздейтін антикеңесші сессияда кеңес берушімен және клиентпен жұмыс жасайды және ол видеоға түсіріледі. Осындай үрдісте түзілетін байланыс кедергілерді жеңуге әсер етеді және кеңес берушінің түсіну және сезімталдық дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді (Parker, Archer & Scott) [3, б. 140; 4].

Жеке мәдениеттер ерекшелігін түсінуге көмектесетін тағы бір модельді Нвачука мен Иви (Nwachuka & Ivey) жасады. Олар кеңес берушілерге белгілі бір клиентпен жұмыс жасау үшін теорияны бейімдегеннен гөрі мәдениетті және онда мағлұмдалатын құндылықтарды зерттеу қажеттігін ұсынады. Бұл мақсатқа жетудің негізгі пункті белгілі бір топтардың мәдени ерекшеліктеріне

арналған ғылыми-танымал фильмдерді қарау болып табылады. Пинтеритс пен Аткинсон (Pinterits & Atkinson) кеңес берушілерге әртүрлі мәдениет ерекшеліктерін түсініп, оларды сезініп көруге, сол мәдениет мәселелерін іштей көруге көмектесетін фильмдер тізімдерін келтіреді [3, б. 141].

Білім алушы кеңес берушілер мен оқып-үйренгендер мәдени жүйе ішінде жүріп сол мәдени топ өкілдеріне анағұрлым тиімді көмек беруі ықтимал. Бұл кеңес берушілер клиенттердің дүниетанымы ерекшеліктерін қабылдайды немесе қосылады, тұлғалық тұтастық сезімін жоғалтпай араласудың анағұрлым жарамды тәсілдерін таңдайды. Мұндай мәдени сезімталдық түрі өзін-өзі танумен қатар, «тәжірибеден өтуші маман тұрғысынан белсенді қатысуды» талап етеді (Brinson) [3, б. 141; 4].

Қиындықтардың басқа да қайнар көздері бейвербалды мінез-құлық түрлерінен көрінеді, олардың өзіндік этникалық ерекшелігі бар және оларға бейтаныс адамдарға түсініксіз болуы мүмкін [3, б. 141].

Өзге мәдениет өкілдерімен жұмыста қиындық тудыратын мәселе – нәсілшілдік болып табылады, барлық адамдарды кемсітетін, адамдардың физикалық және психологиялық түр-тұрпатына қатысты шынайы және қиялдап, ойдан шығаратын ерекшеліктерімен байланысты айқын немесе жасырын көрінетін біржақты қатынас, осындай қарым-қатынасқа қатысы барлар қорқақтар, қараңғылар болып табылады.

Мультимәдени кеңес берудің тағы бір қиындығын «мәденилендірумен», ескі таптаурындардан бас тартып жаңаны қабылдайтын адамдар тобы «үрдісімен» байланыстырады (Romero, Silva & Romero). Осыған орай, дұрыс қызмет көрсету үшін клиенттің қандай мәдени континуум саласына жататындығын анықтау өзекті мәселе болып табылады (Weinrach & Thomas) [3, б. 141].

Мультимәдени кеңес берудің төртінші қиындығы мәдени ерекшеліктерге карамастан тиімді кеңес беруді қамтамасыз ету болып табылады. Д.Сью тиімді кроссмәдени кеңес берудің 5 белгісін бөліп көрсетеді. Кеңес берушілер міндетті:

- өзге мәдениет өкілдерінің құндылықтары мен сенімдері адамзат мінез-құлқында ұйғарымды және қалаулы болып табылатындығын мойындау керек. Аталмыш түсінікті жүзеге асыру қажет;

- мәдени және ата-тектік ерекшеліктерге жататын әртүрлі бағыттардың, теориялардың және кеңес беру дәстүрлерінің ерекшеліктерін жете түсіну. Мәдениет ерекшеліктерін ескермейтін кеңес беру әдістері жоқ;

- белгілі бір ұлт өкілдерінің күнделікті өміріне ықпал етуші әлеуметтік-экономикалық ортасын түсіну. Тұлға өмір сүру ортасының жемісі болып табылады;

- өз клиенттерінің көзқарастарын түсіну және оның заңды екеніне күмәнданбау;

- кеңес беру үрдісінде алуан түрлі ептіліктерді қолдану және өмір тәжірибесі айрықша адамдарға кеңес берудің айрықша әдістерін пайдалану, яғни кеңес беру тәжірибесінде нағыз эклектик болып қалуға тырысу [3, б. 143].

Біз енді этникалық және ұлтаралық мәселелер бойынша кеңесшіге қойылатын талаптарды талдауға көшеміз. Өзге мәдениетке жататын клиенттермен табысты жұмыс жасау үшін жоғарыда айтылған мультимәдени кеңес беру қиындықтарын анықтап, талдап, дұрыс жеңе білу қажет.

Кеңес берушілер әртүрлі мәдениет өкілдеріне жататын клиенттермен жұмыс жасаудың жалпы қағидаларымен қатар мәдени топтармен жұмыстың жекелеген ерекшеліктерін де ескеруі керек. Кеңес беруші әрбір индивид, әрбір кеңес беру сеансы бірегей екендігін түсінеді. Жекелеген мәдени дәстүрлер өкілдері арасында топаралық өзгешеліктерге қарағанда одан да маңызды топшілік ерекшеліктер бар. Осыған байланысты, мәдени дәстүр аспектісіндегі құзыреттілік – кеңес беруші ретінде табысты жұмыс жасау жолындағы бірінші қадам болып табылады. Кеңес берушілер клиенттердің өзін ғана емес, сонымен қатар олардың қиындықтарын, онымен қоса өзін де мұқият зерттеу керек. Өзін-өзі зерттеу этникалық қатынастар саласында өзінің жеке мәселелерін зерттеу мүмкіндіктерін ашады. Мысалы, мәдени азшылыққа жататын кеңес берушілер мәдени көпшілік өкілдеріне саналы немесе түпсанадағы «тарихи өшпенділікке» бейім болуы ықтимал екендігін түсінуі керек (Wendel). Мәдени көпшілікке жататын кеңес берушілер өзінің артықшылықтарына сенуге және жоғары дәрежеге бейім екендігін түсіну қажет. Аталған екі бағдар да теріс әрі бос пікір [3, б. 153; 5].

Зерттеу нәтижелері. Этникалық және ұлтаралық қатынастар саласында кеңес берудің жоғарыда аталған ерекшеліктері мен кеңестік үрдіске, кеңес берушінің өзіне қойылатын талаптардың негізінде Қостанай қ-сының педагог-психологтары, әлеуметтік педагогтары ішінен еріктілерді іріктеу үшін сұрақтама құрылды.

Мәдениаралық байланыстар саласының мамандары көбіне екі мүмкіндіктің бірін саналы таңдау қажеттігімен ұшырасады: қолайлы әрі артық күш-жігерді талап етпейтін монокультурализм (этноцентризм) немесе барлық мәдени алуандылыққа қатысты мультикультурализм. Біздің құрас-

тырған сұрақтама практикалық педагог-психологтардың, әлеуметтік педагогтардың мультикультурализмге бейім екендігін және клиенттердің этникалық ерекшеліктерін ескеруге бағдарын анықтауға мүмкіндік берді. Сұрақтамада берілген сұрақтарды мысал ретінде келтірер болсақ, олар келесідей: «Этникалық қатынастар саласында табысты кеңес берушінің қандай қасиеттері болуы керек?», «Этникалық қатынастар саласындағы мінсіз педагог-психолог портретін құрыңыздар», «Клиенттермен жұмыс кеңес берушінің өзінде қандай психологиялық мәселелерді тудыруы мүмкін? (мысалы, мәжбүрлі мигранттар, этникалық азшылықтар)?», «Кеңесшімен өзара қатынас міндеттерін анықтайтын клиенттің интолерантты сөздеріне мысал келтіріңіздер» және т.б.

Қызмет жасауға еріктілер іс-әрекеті аясында У.Султангазин атындағы Қостанай мемлекеттік педагогикалық университеті және А.Байтұрсынов атындағы Қостанай мемлекеттік университетінің педагогикалық шеберлігі мен кеңес берудің кәсіби білімдері терең тәжірибеші педагогтары, әлеуметтік педагогтары, оқытушылары шақырылды. Қабылдау кешкі уақытта жүргізілді. Тегін кеңесшілік көмек алу мүмкіндігі туралы хабарландыру Достық үйінің ресми сайты kostdom.kz, сонымен қатар әлеуметтік желілерге таратылды.

Пікірталас (нәтижелерді талқылау). Қостанай облысында Қазақстан халқы Ассамблеясы Достық Үйінде біз зерттеуге алған әлеуметтік-педагогикалық кеңес беру тәжірибесі баяндауға көшеміз.

Этникалық және ұлтаралық қатынастар негізінде көмек алуға сұратымдарды талдай отырып, педагог-психолог, әлеуметтік педагог мамандарға өз мәселесінің мәнін нақты айта бермейді. Тұлғалық, отбасылық немесе кәсіби проблемалар бір-бірімен бытысып, шиеленісуі мүмкін, оларды тек кәсіби даярланған кеңес берушілер ғана түсініп, олардың шешілуіне көмек көрсете алады.

Ұлтаралық қатынастар, интолерантты бағдарлармен қақтығысу және жағымсыз этникалық таптаурындар мәселелері бойынша кеңес беру айрықша назарды талап етеді. Ең жиі кездесетін мәселе – жақын туыстардың ұлтаралық некесін қабылдау, сонымен қатар бір ұлт тобы ішінде дәстүрлі және эгалитарлы отбасылардың түсініктерінің отбасылық салтына белгілі бір бағдарлардың үйлеспейді нәтижесінде отбасылардың бұзылуымен байланысты күрделі проблемалар, сондай-ақ балаларды және немерелерді тәрбиелеуде дәстүрлі этникалық құндылықтар бойынша келіспеушіліктер де жиі кездеседі. Өз ұлтының ана тілін меңгеруге қатысты ұрпақтардың дауласуы бойынша проблемалар сирек. Әлеуметтік-педагогикалық кеңес жүргізудің барлық кезеңдерінде нәсілшілдік немесе ұлтқа қатысты дискриминацияға байланысты ұнамсыз эмоцияларды бастан өткерген клиенттер тіркелмеді. Сонымен қатар, жұмыс орындарында немесе оқу орындарында ұлт немесе тілге қатысты қысымға байланысты шағым түспеді.

Қорытынды. Біздің осы мақалада баяндаған тәжірибе әлеуметтік-психологиялық кеңес беруді тұлға толеранттығы мен этномәдени құзыреттілігін қалыптастыру технологияларының бірі ретінде енгізудің бір нұсқасы болып табылады деп санаймыз. Бұл жарияланым арқылы біз кәсіби қоғамдастықтың идеяларымен өзара алмасуға тырысамыз. Сонымен қатар, К.Б. Жарықбаев, С.М. Джакупов, Мухтарова Ш.М., Н.А. Логинов, Ж.И. Намазбаева, К.Ж. Кажохметова және басқа қазақстандық ғалымдардың тұлға толеранттығы мен этномәдени құзыреттілігін қалыптастыру білім беру институттары жүйесі арқылы (балабақша, мектеп, лицей, колледж, ЖОО), яғни білім алудың барлық кезеңдерінде жүзеге асады деген пікірлеріне қосыламыз [6, б. 271; 7; 8, б.30]. Болашақта білім беру жүйесіне арналған этникалық қатынастар саласындағы гуманитарлық технологтарды болашақ психологтар, педагогтар-психологтар [9, б.36], сонымен қатар педагогтар ішінен дайындау бойынша мәселемен жұмыс жасау маңызды деп есептейміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 *Замогильный С.И. Психотерапевтическая поддержка адаптации трудовых и этнических мигрантов с позиций мультикультурализма // Фундаментальные исследования. – 2011. – №8-1. – С.98-102.*

2 *Минигалиева (Арпентьева) М.Р. Взаимопонимание в психологическом консультировании: этнокультурные особенности и стратегии // Вестник Костромского государственного университета. Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика. 2014. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vzaimoponimanie-v-psihologicheskom-konsultirovanii-etnokulturnye-osobennosti-i-strategii> (дата обращения: 17.04.2020).*

3 *Хрестоматия по психологическому консультированию. – Алматы: Қазақ университеті, 2004. – 367 с.*

4 Мацкевич И.К. Психологическое консультирование: системные исследования и феноменологические описания: Монография. – Усть-Каменогорск: Изд-во ВКГУ им. С.Аманжолова, 2012.

5 Кертаева Г.М. Коучинг – новое направление психологического консультирования руководителей коммерческих компаний / Кертаева Г.М., Жакупова Д.М. // Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті Хабаршысы, 2013. – №3(94).

6 Жарикбаев К.Б. Психологическая наука Казахстана в XX веке: рекомендовано в качестве учебника для студентов высших учебных заведений. – Алматы: Издательство «Эверо», 2011. – 429 с.

7 Таженова И.А. Психологическая служба в современном образовании // Қазақстанның ғылыми әлемі, 2012. – №6. – С.207-209.

8 Шкутина Л.А., Сулеева К.М., Мирза Н.В., Карманова Ж.А. Значение толерантности в различных сферах человеческой деятельности // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Педагогические науки». – Алматы, 2018. – №3(59). – С.29-34.

9 Джанзакова Ш. Рухани жаңғыру идеясын іске асыруда этнопедagogика ғылымының маңызы // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Педагогические науки». – Алматы, 2019. – №2(62). – С.34-37.

Reference:

1. Zamogilny S.I. Psychotherapeutic support of adaptation of labor and ethnic migrants from the standpoint of multiculturalism // *Fundamental research*. - 2011. - No. 8-1. - S.98-102.

2. Minigalieva (Arpentieva) M.R. Mutual understanding in psychological counseling: ethnocultural characteristics and strategies // *Bulletin of Kostroma State University. Series: Pedagogy. Psychology. Sociokinetics*. 2014. No. 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vzaimoponimanie-v-psihologicheskoy-konsultirovaniy-etnokulturnye-osobennosti-i-strategii> (17.04.2020).

3. *A reader for psychological counseling*. - Almaty: Kazakh University, 2004. --367 p.

4. Matskevich I.K. *Psychological counseling: systemic studies and phenomenological descriptions: Monograph*. - Ust-Kamenogorsk: Publishing house of EKSU im. S. Amanzholova, 2012.

5. Kertaeva G.M. *Coachingis A new direction of psychological counseling for heads of commercial companies* / Kertaeva G.M., Zhakupova D.M. // L.N. Gumileva tyndagy Eurasia Ultyk University of Khabarshysy, 2013. - №3 (94).

6. Zharikbaev K.B. *Psychological Science of Kazakhstan in the XX century: recommended as a textbook for students of higher educational institutions*. - Almaty: Evero Publishing House, 2011. - 429 p.

7. Tazhenova I.A. *Psychological service in modern education* // *The scientific world of Kazakhstan*, 2012. – №6. – С.207-209.

8. Shkutina L.A., Suleeva K.M., Mirza N.V., KarmanovaZh.A. *The value of tolerance in various spheres of human activity* // *Bulletin of KazNPUim. Abay. Series "Pedagogical Sciences"*. - Almaty, 2018. - No. 3 (59). - pp. 29-34.

9. Dzhanzakova Sh. *The role of ethno pedagogical science in the implementation of the idea of spiritual revival* // *Bulletin of KazNPU them. Abay. Series "PedagogicalSciences"*. - Almaty, 2019. – №2(62). – С.34-37.